

عیل به گئی جاف و به یتا پیشینیان

فؤرات کوردزاده/ قوتابیئی ماسته ری زانکویا دهۆک، پشکا میژوو

پیشه کی

عیل به گئی جاف ئیکه ژ وان هۆزائفانین کلاسیکین کوردی یین ب په نگه کئی به رفره ه ل هه می کوردستانی نه هاتییه نیاسین و نافداریا وی پتر د چوارچوئی هه ری میدا (ل رۆژهلالت و باشووری کوردستانی) سنوردای مای، گرنگیا وی هه لبهت زیده باری زمانئ ساده و ساکار، ژیان د ده مه کئی زوودا (چه رخی ۱۴ ز) و پیشینه یا وی یا ئیینی و هژماره کا نه گهرین دی دهیت، لئ تشتئ ئه ف هۆزائفانه پر گرنگ کری ئه و گۆتن و پیشینیین وی بووینه یین ئیک ل دویف ئیکئ پشتی چه ندین چه رخان رویداین و هیژ ژی ماین، عیل به گ (فرچی ریوار ک. خالد)

قیجا ژنوی د قالبئ به یته کا دریژ یا بکیش و سه روا و زمانه کئی سترانکی یئ سفک..
دقیره دا ئه م دی ل سه ر قئ چه ندی راوه ستین، لئ ل ده ستیکئ فهره بزاین پیشینی

مسريان د وي ده ميديا^(۶)، نه خاسمه كو نهو جفاكښن كه فن ب تايه تي مسري زور گريدي فان تستان بوون^(۷).

دگل په يدا بوونا رولن تايانن تيدي پيشيني زي زيده تر ليهانن ل ب شوي (سروش : وه ح)، (موجيزه)، (مزگيني) و (به لگه ل سهر راستگويي) هاتنه شروفه كرن، بو نمونه دي بينن كو په رتووكين پيروز بين تايانن پرن ژ وان پيشيني خودي ل سهر زارن په يامبه رين خو گه هاندينه مله تان، د په رتووكا پيروز دا پيشيني (موسا، ئيشايا، يهرميا، حه به قوق، زه كه ريا، عيسا، حه زقيال، ديتنا يوحنه ناي و هند...) هغه، پرانيا وان زي گه ف و گورين خودي نه بو وان نه گه ر ژ رپيا وي دهر كه فن، يان زي بسه رتووكا پيروز په يامبه رين دي ژ مله ته كي دي، هه تا گه لك ژ وان بو ديتنا فن چهندي قه ستا ده قه را مه ككي كر بو، زيده ر ديژن «نيژيكي ۲۰ هوژين وان ل عه ربه ستانن هه بوون»^(۸) و گه لك ژ وان زي موسلمان بوون ده مي په يامبه ر (سلاف ل بن) ديتي كو خودانن وان نيشانايه بين زي هاتينه باسكرن^(۹).

سه باره ت سهرده مي ئيسلامن زي، پيشينيا په يامبه ري (سلاف ل بن) ل دور سهر كه فتنا رومي [بيزه تيان] ل سهر [ساسانيان] يا نافداره^(۱۰)، به ل يا نهو پيشيني زور جهن خو گرتين و ب به رده وامي زي دگرن نهو و سيما و نيشانه نه بين دي بنه زمينه بو دويماهيا جهانن [علاهه تين دويماهيا دنياين]، كو تايينن نه سماني (ب تايه تي زي ئيسلامن) گرنگيه كا زور بين دايه^(۱۱).

پشتي گه شته كا بله ز د دياردين پيشينيكريدا د ديروكيدا، دي هينه سهر بابته تي سهره كي كو نهو زي عيل به كي جاف و پيشيني وي نه.

ټيكا / دانه نياسينا هوژانفاني

دا كو ژ نيژي كفه هوژانفانن خو بنياسين فهره چافخشانده كني د ژينه نيگارا وي دا بكه ين، لي دقيت ژيرنه كه ين زور بكيمي ل سهر هاتيه نفيسين، له ورا پيزانينن مه ل دور فن چهندي د سنووردار بووينه.

چيه؟ رولن وي د ديروكي دا چ بوويه؟ عيل به گ كيه و چهوا ژيايه؟ ژنوي دي هينه سهر بابته تي سهره كي.

ده رازينك / پيشيني د ديروكيدا

پيشيني وه كي ژ نافن وي ديار، دانه زانين و هايداركرنه ل سهر رويدانه كي يا به رتاكل يان نه كو د پاشه روژيدا چيبيت، پرانيا جاران مروف ل سهر هنده ك پيقره و نه گه ران پيشينه كي دكه ت بو نمونه نه سماني ب عهور بارانن ببارينيت، يان زي گه مي چاندي شين بيت، لي پيشينيا مهرم پي يا دروست نهوه كو پرانيا جاران هيج نه گه ر و گريمان بو په يدا بوونا رويدانه كي نه بن و ژنوي چيبيت! نه خاسمه پشتي چهندين چه رخان.

لهوا ده مي نه م ته ماشه ي ديروكي دكه ين دي بينن كو هيج كوم و پيكا ته به كي مروفي نه هاتيه نه گه ر گرنكي ب پيشيني نه داييت! نهغه زي ههر ژ په رستگه ين سومه ر و مسري هه تا سهرده مي ئيسلامن و نوكه زي د هه مي جفاكان دا رولن خو هه به^(۱).

د تايينن يونانيين كه فن دا ب شيوه به كي سهره كي ۱۲ خوداوهند هه بوون بين ربه ريا خه لكي دكرن د ژيانا روژانه دا^(۲) زيده باري فن چهندي چهند باژير هه بوون بين تيډا فالك، خيقرانكي، سربازي، پيشيني و هند.. دهاته كرن، ژ وان زي باژيري (ديلفي)^(۳).

د يونانا كه فن دا و هه سا دهاته باوه ركرن كو ديلفي نيډا جهانن يه. لهوا خه لكي ژ هه مي لايين جهانن قه ستا وي دكرن بو هندي كو فالكان فهده ن و پيشينيا پاشه روژا خو بكه ن(۴).

د ميژويو مسرا كه فن دا پيشينه كا زور نافدار يا هه ي بناقن (پيشينيا نه فهرتي) كو نافري خيقرانكه كا سهرده مي بنه مالا دوازدن (۱۹۹۱ - ۱۸۰۲ پ. ز) يه و هايداريين ژ چيوونا رويدانن نه خوازراو و كاره ساتين ب ترس دكه ت هه تا ديژيت «مروف دي كه ته كه ني ژ نازارن!»، يا دياره زي كو فن باوه رين ترس و سه همه كا مه زن تيخستيه دلي

شاره زوور و چیاپین هه ورامانی ل سهر باوه ریا یارسانی بوون هه تا پهیدا بوونا شیخ ئیسماعیلی وولیا نی (مرن: ۱۶۹۲ ز) (۱۳).

عیل به گ ل شاره زووری پیگه هشتیه و ب فهقیاتی ل هژماره کا باژپین کوردستانی گه ریا یه، بو ماوه یه کئی دریز ما یه ل هه ورامان، ئه قجا قهستا به غدا و ئیرانی ژ ی کر یه و ژیا نا خو ب رینماییکرنا خه لکی و شیرهت و گو تاران ده ربا ز کر یه (۱۴)، ژ بهر پهیدا بوونا دوژمنین ئایینی یارسانی کو قیا نه عیل به گی ژنا فبهن، وی ژ ی قهستا هه ورامانی کر یه و د ناف یارسانان ما یه هه تا مری ل (۹۶۱ مش / ۱۵۵۳ ز) (۱۵).

ب - که سایه تیا عیل به گی

هوژانقانی مه کو بهری پینچ چه رخان پیشینیا ئه فرۆ کر بوو چ کاره بوو؟ ئه و په رستکار (کاهن) یان خیقزانک بوو؟ وه لیه کئی خودایی یی خودان که پرامات بوو؟ (۱۶) ستیرناس و نوستراداموس کوردا بوو؟ (۱۷)، به لئ مادهم وی پیشینیا پینچ چه رخان پشتی خو ژ ی کر یه ئه و نه که سه کئی ساده بوویه، نه خاسمه کو ب زوهد و چاکیا خو هاتیه نیاسین، ژ بهر پیگه یی وی یی ئایینی و گرنگیدانا یارسانان ب فنی جو ره فه لسه فنی ئه و وه لیه کئی خودایی بوویه! زی ده باری فنی چه ندی ئه و ب ستیرناسی یان خیقزانکی نه هاتیه نیاسین هه تا که سه ک وی نا فنی ل سهر بدانیت..

ج - به ره مئی وی

سه بارهت به ره مئی وی، په وانشاد (دکتور مارف خه زنده دار) دیژیت «ئه و ژ عیل به گی بو ما ی و پین ناقدار بووی ئه و به یته یه یا بناقی (کئی وه قه ولی کئی ده کا؟)» (۱۸).

لئ سهره پای فنی چه ندی په وانشاد (دکتور سه دیق سه فی زاده) دیاردکتهت کو «دیوانه ک بجه ما یه، زو ربه ی هوژانین وی بریتی نه ژ پیشینیا..» (۱۹).

خزمه تا مه زن ل قیره بو دکتور (سه فی زاده) یه کو رابووی ب تووژاندن و شو فقه کرنا وی به یته دریز یا ب

ئا - عیل به گ کیه؟

عیل (یان ئیل) به گی جاف، ئیکه ژ وان هوژانقانی کورد یین به ره مئی وی بوویه ئه گه ر ب که پرامهت، موعجیزه و پیشینیا نه به یته نیاسین، ده برینین وی بریتی بووینه ژ ئیش و ئازارین خه لکی له ورا هه م هاتینه په سه ندرن و هه م ژ ی هاتینه پاراستن و ژ ژنا فچوونئ قو رتال کرینه (۱۲).

ئه و ل سالآ (۸۹۸ مش / ۱۴۹۲ ز) عیل به گ (ئهریقئی د. سه فی زاده)

ل شاره زووری د ناف بنه ماله یه کا هوزا (جاف) دا ژ دایکبوویه، یا دیاره کو ژ دو یفه قتیین (یارسانی) بوویه، چونکی د وی ده میدا گه رمه گه رما پهیدا بوونا ده وله تا سه فه وی بوو، له وا ده یته زانین کو پشکه کا مه زن ژ ده شتا

تڑی پھند بخو فہ دگریت^(۲۱).

نا - تاییہ تمہندیا بہیتی

زیدہباری وان تاییہ تمہندیین ناماژہ پیدای، یا سہرنجراکیش ئوہ کو عیل بہگی ئف بہیتا دریز ب کرمانجیا باشووری (سورانی) نفیسیہ و ئو بخو ژئی ناماژئی ددہ تہ فئی چہندی (بہندا ۱) د دہمہکی دا کو زور بہیا ہوزانفان و نفیسہرین سہردہمی وی (ژبہر دہقہرا خو) ب زارافئی گورانی نفیسینہ، ہہلبت ئفہ ناهیت ب وی رامانی کو وی (وہک ہوزانفانہ کی یارسانی) ریچکا نفیسین و فہاندنی ل دہقہرا خو شکاندیہ^(۲۲)، لی وہ دیارہ وی قیایہ ئف گوتنن وی بگہنہ ہمی کوردان ب زارافہکی یی ئو تی بگہن.

ب - ئہری بہیتا پیشینیان تاچ راددہ یا ساخلہمہ؟

دقیت ژیرنہکین کو بہیتا پیشینیان یا عیل بہگی شاکارہکی پر بہایی ویزہ یا کوردی یہ، یا دی ژئی ئوہ کو ہیژ ب ساخیا خودانی خو ب پیروزی تہماشہ لی ہاتییہ کرن لہوا بوویہ ئہگہر ژ نافچوونی بہیتہ پاراستی وہکی مہ ناماژہ پیدای، لی دیسان گومان ل قیرہ و ویراہہ دہیت کو دہستکاری تیدا ہاتبنہ کرن.

بو نمونہ دی بیژن ئہگہر دہستکاری ژئی ہہیت،

(دیوان) نافدکہت و ل سالآ (۲۷۰۳ کوردی / ۲۰۰۳ ز) ل سنہ چاپ کری، ل پیشہکییا وی ژئی ناماژئی ددہت کو «چوار دہستنفیس ژ ہوزاننن وی لہر دہست دانہ»، ئوہ ژئی^(۲۰)

۱. دہستنفیسا فہرہیدوونی پالیزی ل (۲۷۱ مش / ۱۸۵۴ ز) ہاتییہ نفیسین.

۲. دہستنفیسا کاکاردائی یارسانی (۱۳۳۵ مش / ۱۹۰۷ ز).

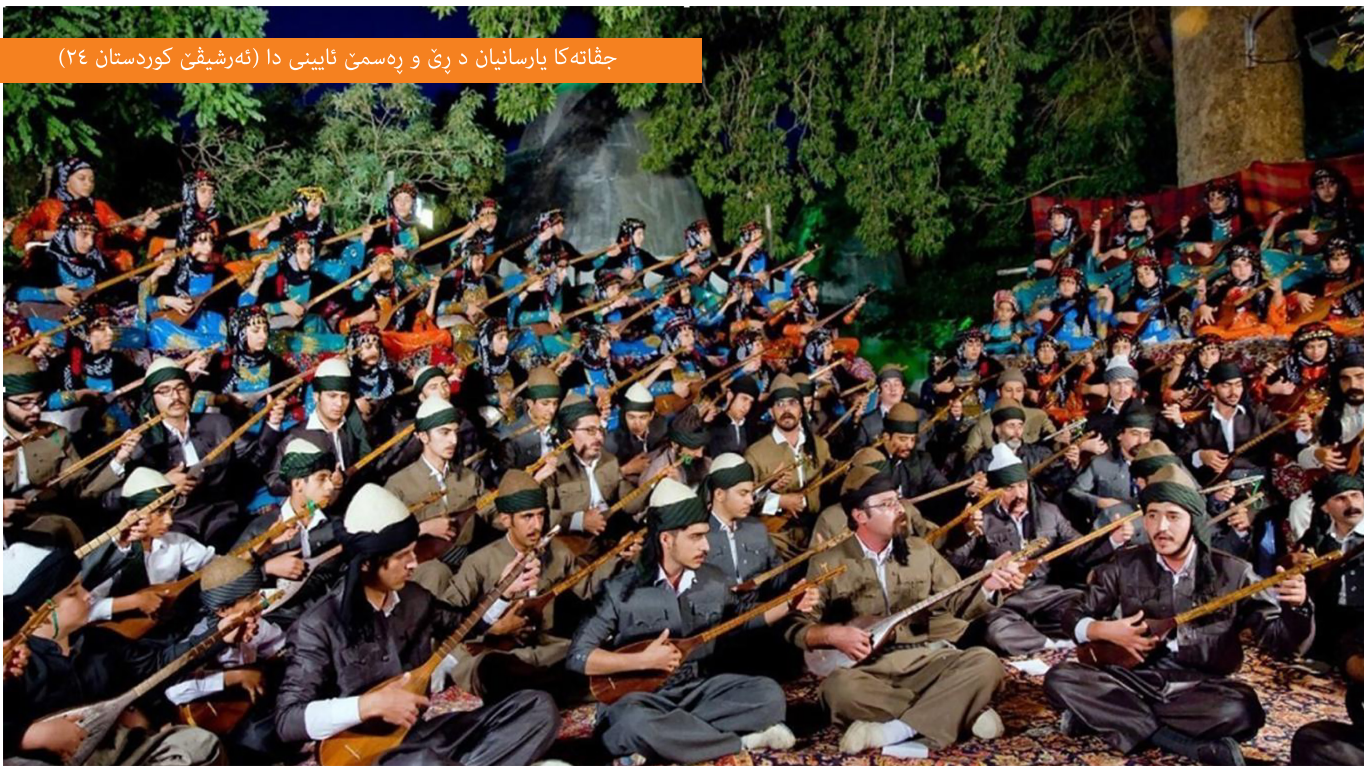
۳. دہستنفیسا موحمہدی لواوبہری (۱۳۴۳ شہمس / ۱۹۶۴ ز).

۴. دہستنفیسا نفیسہرہکی نہدیار (۱۳۳۶ مش / ۱۹۴۷ ز).

دوو / بہیتا پیشینیان

بہیتا (کی وہ قہولی کی دہکا؟) یان ژئی بیژن بہیتا پیشینیان عیل بہگی ل سہر شیوی (بہند) ہاتییہ دانان، کو ۳۵ بہندان ب خو فہ دگریت، ہہر بہندہک ژ پینج دیرہکی پیکدہیت، دشین بیژنی (خومسہ / پینجین)، کیشا وی (ہہشت سیلابا خومالی) یہ، ٹیکہتیا دیری یا تیدا، ہمی ل سہر ٹیک سہروایی نہ، دیرا پینجی نہبیت «ہہر وا بووہ و ہہر وا دہبی» کو د ہہر ۳۵ بہندان دا دووبارہ دبیت، ئف بہیتہ رہنگ و تامہکا رورژہلاتی یا

جفاتہکا بارسانیان د ری و رہسمی ئایینی دا (ئہرشیف کوردستان ۲۴)

دوره نادر ده بئ

ههروا بووه و ههروا ده بئ

(به ند ۳)

ئانكو «ئيران دئ تژی بیت ژ ناگری و دئ بیته سهردهمئ سولتانهكئ زۆردار، خهلك دئ زۆر ژ وئ زۆرداریئ بیزار بن، ههتا دبیته سهردهمئ نادری و ههروا بووه و دئ ههروا ده بیت».

ل قیره عیله بهگ كو ل دهستیكین چهرخ شازدئ دژیت یئ كو ب سهردهمئ بهیزیا دهولهتا سهفهوی دهیته هژمارتن، لئ سهرهپرای قئ چهندي دبیزیت وهلاتئ ئیرانئ دئ تژی بیت ژ نهخوشی و بئ دادیان، ئەف زۆرداریه دئ یا بهردهوام بیت ههتا دبیته سهردهمئ نادر شاهئ ئەفشاری، ئەو ژ دئ ههروا ل سهر ریكا یئین بهری خو چیت.

سهبارهت قئ سهردهمی دئ بینین چهندين شاهین زۆردار هاتینه سهر دهستههلاتئ وهك شاه ئیسماعیلئ ئیکئ (۱۵۰۱ - ۱۵۲۴)، محهمهد خودابهنده (۱۵۷۷ - ۱۵۸۸)، عهباسئ مهزن (۱۵۸۸ - ۱۶۲۹)، شاه سهفی (۱۶۲۹ - ۱۶۴۲) ئەوین ژ بلی تهپهسهرکرنا خهلكی و چهوساندنا وان ل سهر بنهمایئ مهزههبی، کور و نهقییین خو یئین بیگونههه ژئ کوره دکرن و دکوشتن^(۲۴)، ئەف سهروبهره یئ بهردهوام بوو ههتا داگیرکاریا ئەفغانیان ل سالأ ۱۷۲۲ بسهر سهفهویاندا هاتی و د ئەنجامدا دهولهتا وان ژ نافچووی، د قئ ماوهییدا زۆرداریهكا مهزن ل خهلكی هاته کرن و گهلهك كهس چارهپهش بوون، چ پینهچوو نادر شاهئ ئەفشاری ل ۱۷۳۶ دهستههلات وهرگرت و بو ماوی یازده سالان خوینا خهلكی مپت و ئەو كرنه بهندهیئ ههزین خو^(۲۵).

«خاسان وه بئ وهتهن ده بئ

مورغان دوور له چهمن ده بئ

شاهان وه بئ كهفن ده بئ

دهوران وه کامی زهن ده بئ

نویتین دهستنیسا بهیتئ ل سالأ ۱۹۶۴ بوویه وهکی (سهفی زاده) ئامازه پئ دای، لئ د ویرئ دا عیله بهگ ئامازئ ددهته بهرپابوونا (جمههوریا ئیسلامی) كو ئەفه ژئ ل سالأ ۱۹۷۹ چیبووویه (به ندا ۲۲)، ئانكو پازده سالان بهری رویدانئ، ئەفه ژئ گومانئ ل سهر كیم دكهت، لئ دیسان ئەم هندهك پهقیئ نوئ تیدا دبیین یئ وهکی (خهزنهدار) ی گۆتین «سیمایئ چهرخئ بیستئ پیغه دیاره»^(۲۳).

ههچهوابیت ئەفه ژ بوهایئ پیشبینیئ عیله بهگی كیم ناكهت، چونکی دووباره دئ بیژین ئەو تشتهكه یئ بهری پینچ چهرخان پئ هاتیبه نیاسین.

ج-ژ به ندین بهیتا پیشبینیان

ژ ههژی گۆتئ یه ئەف بهیته دگهل سئ بهیتین دی بناقئ (پیشبینیهكانی عیله بهگی جاف، خان ئەلماس و دهرویش وهجاخ گاواریه) ژ لایئ دکتوور سهفی زاده هاتینه چاپ کرن و دکتووری ل ژیر ههروا بهندهكئ شروقهیهكا پوخت و ب مفا نفیسیه، مه ژئ ئەو شروقه ب دهستکاری ل بن وان بهندین ژیکرتی کورت کرینه:

«من به قهولی گوران دهكهم

قسه له ژیر ههوران دهكهم

ههمووی له بو سوران دهكهم

ئیتاعهتی دهوران دهكهم

ههروا بووه و ههروا ده بئ

(به ند ۱)

ئانكو «ئەز دئ ل دویف پینمایئ چاكین گورانان و یارسانان، نهئیان ژ بن عهورین غهیبئ دئینمه دهري و پیشكیشی خهلكی كه ب سۆرائی، ئەز خو نهپازی ناكهم چونکی ههروا بوویه و دئ ههروا ده بیت!».

«ئیران پر له ناگر ده بئ

حوكمی سۆلتان قاهر ده بئ

ستهه له خهلق سادر ده بئ

روبيارنى ئاراس ژ ئيرانى ستاند (۳۶).

«شۆرش له ئيرانى دەبى
سەرى جۆش و گرانى دەبى
گەلى مەردان فانى دەبى
رفى دووستى گيانى دەبى
هەروا بووه و هەر وا دەبى.
گەلى دلم بە تەنگ دەبى
سەداى تۆپ و تەنگ دەبى
شەرى سەرباز بە شەنگ دەبى
ئيران دىلى فەپەنگ دەبى
هەروا بووه و هەروا دەبى»
(بەند ۸ و ۱۱).

هەروا بووه و هەر وا دەبى
دەوران بە دەست قەجەر دەبى
تەيموور لە خەو خەبەر دەبى
گەلى سەران بى سەر دەبى
ئاشووب و شۆر و شەر دەبى
هەروا بووه و هەر وا دەبى
نيوهى ئيران هى پووس دەبى
ئەوهى هيچ بى نامووس دەبى
ئەوسا زەپيان لە مس دەبى
دين و ئيمان زۆر سس دەبى
هەروا بووه و هەروا دەبى»
(بەند ۴ - ۵، ۷).

ئانكو «دى ل ئيرانى بيتە شۆرەش ژ ئەگەرى برس و خەلايى، گەلەك مروققين باش دى دەر پيا چن، خەلك دى هەولەدن خو پزگار بكن، ئاخەر هەر وه بوويه و دى هەر وه بيت!

دىل من زۆرى تەنگە، چونكى دەنگى توپ و تەنگانگ دەهيت، دى سەرباز شەرى ب شەنگ (گوللە) كەن، دى ئيران بيتە ئىخسيرا پوژئافاى و هەر وه بوويه و دى هەر وه بيت»

ژىدەر دياردكەن هەشكەسالى و پراوہستيانا بازارگانيا ئيرانى ل دەستپيكن چەرخى بيستى (۳۵۰ سالان پشتى عيل بەگى) ئىك ژ ئەگەرین شۆرەشا دەستوورى مەشپوطى يا ئيرانى بوو ل سالاً ۱۹۰۶ ئى، تيدا ب هزاران گەنج و پەوشەنبير ب دەستين روسى، بريتانى و قاجاران هاتنە كوشتن، ئەو پەرلەمانى بو ئيرانى ژى هاتتیه فەكرن ب توپين روسيا هاتە تەقاندن و خوشميرين ئيرانى د بەر پيا چوون، چ پى نەچوو ئيران تووشى جەنگا جيهانى بوو، وهكى ميژوونقيسى روسى (لازاريف) گوتى «ئىكەم گوللەيا جەنگى جيهانى ل پوژئەلاتى كوردستانى، ئيران هاتتیه

ئانكو «مروققين باش دى ميننە بى وار، چويچك و بالندە دى ژ باغ و گولزاران دویر بن، مير و شاه دى بى كفن هينە فەشارتن و كەس پرسيارا وان ژى ناکەت، دى بيتە سەردەمى زەنديان، هەر وه بوويه و دى هەر وه بيت، نيقا ئيرانى دى بو پروسيا كەفیت، يى پى و پويچ دى بى نامويس بيت، دى پارى زىپرى بيتە سفر و دين و باوهرى زۆر سست بن، هەر وه بوويه و دى هەر وه بيت».

ئەفە ئاماژەيه بو وى سەردەمى نادر شاهی باج زيده كرين و جوتيار ژ ترسا باج و ئەشكەنجەدانى پەقین و وەلات چول و بەيار ماى و چاندن لى پراوہستياى، دەمى نادر شاه هاتتیه كوشتن ژ لايى سەرکردين وى و پەزىل كرى، شەرى ناخويى ل ئيرانى پەيدابوو و زەنديين كورد هاتنە سەر دەستەلاتى (۱۷۵۰ - ۱۷۹۶)، لى قاجاريين توركمان (۱۷۹۶ - ۱۹۲۵) ديسان بەختى خو ل ئيرانى پەش كرن و ئەو تووشى شەرىن گران دگەل روسيا كرن، لەوا د سەردەمى وان دا پويپەشتين پەيمان د ميژوويا ئيرانى دا هاتنە موركرن (گولستان ۱۸۱۳) و (توركمانچاى ۱۸۲۸) ب تاييه تى پەيماننا توركمانچاى كو تيدا روسيا ژ باكوروى تا

ناستی جیهانی سهرپای دسته لاتا لهشکری و زالگه هیا ل سهر وه لاتی یا توند (۲۸).

تهقاندن بریتانیا ژی ب بهانا پاراستنا ئیرانی دهستی خو دانا سهر!» (۲۷)

«تاعهت به مهجووری دهبی
دی بازاری بلووری دهبی
چینی و فهغووری دهبی
گولبانگی جهمهووری دهبی
ههروا بووه و ههر وا دهبی
دوو سپای گهوره به جهنگ دهبی
نالهی توپ و تفهنگ دهبی
دنیا تاریک و تهنگ دهبی
شهری سهر باز به شهنگ دهبی
ههر وا بووه و ههر وا دهبی»

«رهخشی پوستهم ئیزهار دهبی
ئهسپی ئاسن پههوار دهبی
دولدل شهودیژ به کار دهبی
گه لئ شت ههن ئاشکار دهبی
ههروا بووه و ههر وا دهبی
دهوره دهورهی رهزا دهبی
له دوای رهزا غهزا دهبی
له دوای غهزا فهزا دهبی
ههروا بووه و ههر وا دهبی»
(بهند ۱۲، ۱۴)

(بهند ۲۲، ۲۸)

ئانکو «پهرستن دئی بیته ب نه چاری، بازار دئی تژی بیت ژ ئامانین شویشهی، دئی دهنگی کوماریان بلند بیت و ههر وه بوویه و دئی ههر وه بیت، پاشی دئی دوو سوپایین مهزن لیک کهفن، دئی بیته نالینا توپ و تفهنگان، جیهان دئی تهنگ و تپری بیت، دیسان دئی گولله ل ههوا فرن، ههر وه بوویه و دئی ههر وه بیت».

ئانکو «ههسپین ئاسنی وهکی رهخش - ههسپی روسته می زال دئی ده رکهفن، گه لهک تشتین دی دئی هیئه داهینان، ل ئیرانی دئی بیته سهردهمی رهزای، پشتی رهزای دئی بیته شهر و غهزا، پشتی وی ژ دئی بیته خوشی و فهزا، ههر وه بوویه و دئی ههر وه بیت».

ل فیره ئاماژه به کا ئاشکه رایه بو وی چهنندی کو پشتی سهردهمی شاهی دئی بیته کومارا ئیسلامی و دسته لاته کا دیکتاتور، لهوا دئی ئابین و په رستن بنه نه چاری و ههر چهنده یا دیار نینه مه ره ما عیل به گی ژ ئامانین شویشهی و فرفوری ناف بازاری چیه؟ لئ دیسان دئیژیت: دئی دوو سوپایین مهزن کو مه ره م پی عیراق و ئیران لیک کهفن، دبیت ژی مه ره ما وی عیراق و هه فیه یمانی بن ل جهنگا کهندا فی، ب ههر حال د سهردهمی پشتی شوپره شا ئیسلامی ئەف چهنده پرویدا!

مه ره ما عیل به گی د فئ بهندی دا ئاشکه رایه، کو ههسپین ئاسنی ترومیئلن ئه وین ریکن دریز د ده مه کی کیم دا د برن، ل ئیرانی دبیته سهردهمی رهزا شاهی په هلهوی (۱۹۳۶ - ۱۹۴۱)، کو ل سال (۱۹۴۱) دهیته لادان و دبیته شهر، مه ره م پی جهنگا جیهانی یا دووی یه، سهرپای کو ئیرانی به شداری د جهنگا جیهانی یا دووی ژی دا نه کربوو، لئ دیسان پیشهاتین گرنگ چیبون، ژ وان داگیرکرنه فهیا کوردستانی و ژ نافرنا کومارا مه هابادی ل ۱۹۴۷ ئی، پاشی لادانا حکومه تا موحه ممه د موسه ددهق (۱۹۵۳) نه دویره مه ره ما عیل به گی ئەف چهنده بیت، ههر چهوا بیت پشتی وی ده می رابوونه فهیا ئیرانی دهست پی دکهت بو ده مه کی کورت، ل سهر ئاستی نافخو چهندين چاکسازی دهیته کرن و ل سهر ئاستی ده رفه ژی ئیران دبیته دهوله ته کا پیشکه فتی و ریژه ندا پینجی ل سهر

«دیوانی گورگ و مه ر دهبی
دهستی به غدا به شهر دهبی»

بوویه ئەگەر کو هندهک بهندیڤ دى نه هاتينه شروفه کرن نه ژ لايي دکتوور سهفى زادهى نه ژى مه د خوږا ديت! چ د هه ستيار بن چ ژى ژى د پشتراست نه بين، هيڤيا مه ته وهه شيايين بو خواندهفانى عيل بهگى لبيير بينين.

په پراويز

(1) Tuba Aydın Çakmak ve Ayşe Yıldırım, Geçmişten Günümüze Kehanet, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı 25 (2021), s 225.

(2) Mehmet Korkmaz, Mitolojik Dinlerin Gizemi, 1 Baskı, Kum Saati Yayınları (İstanbul : 2012), cilt 1, s 61.

(3) خمائل شاکر ابو خضير، مدينة دلفي - أهميتها و مکانها الدينية في بلاد يونان مجلة كلية التربية، جامعة واسط، الجزء ٢، العدد ٣٧ (تشرين الثاني ٢٠١٩)، ص ٣٤٣.

(4) . Tuba Aydın Çakmak ve Ayşe Yıldırım, A. G. E., s 256.

(5) د. أيمن محمد أحمد محمد، بواعث التشاؤم و صورة اللغوية و الفنية و الأدبية في مصر القديمة، مجلة كلية الآداب - جامعة الفيوم، العدد ١ (يناير ٢٠٢٠) ص ٢١٨.

(6) طه باقر، مقدمة في تاريخ الحضارات القديمة - حضارة وادي النيل و بعض الحضارات القديمة، ط ١، دار الوراق (بيروت : ٢٠١١)، مجلد ٢، ص ١٣١.

(7) بنيره : الكتاب المقدس، العهد القديم، سفر التكوين، اصحاب ٤٩؛ سفر التثنية، اصحاب ٣٣؛ سفر اشعيا، اصحاب ٩، ٢١، ٣٥، ٤٢، ٥٤؛ سفر حزقيال، اصحاب ٢١؛ سفر زكريا، اصحاب ٩؛ العهد الجديد، انجيل متى، اصحاب ٢١؛ انجيل يوحنا، اصحاب ١؛ سفر رؤيا، اصحاب ١.

(8) صفي الرحمن المباركفوري، دوفهيا سهرمور، وهركيپران : محمد صالح حجي طاهر (دهوك : ٢٠١٣)، ل ٤٢.

(9) ته حسين دوسكى، په پرتووكا پيروز و مزگيندان ب هاتنا موحه ممه دى (سلاف لى بن)، چ ١ (دهوك : ٢٠١٢)، ل ٤٧ - ٤٨.

(10) بنيره : القران الكريم، سورة الروم.

(11) بو پتر پيزانيان بنيره : د، محمد بن عبدالرحمن العريفي،

نهاية العالم - أشراف الساعة (رياض : ٢٠١٠)؛ المؤلف نفسه، العالم الأخير، ط ١، دار التدمرية (الرياض : ٢٠١٢).

(١٢) دكتور مارف خهزنه دار، ميژووى ئه ده بى كوردى، چ ١، ده زگاي ئاراس (ههولير : ٢٠٠٢)، ب ٢، ل ٢٧.

(١٣) هه مان سه رچاوه، ب ٢، ل ٢٧.

(١٤) د. سديق بوړه كه بى (سه فى زاده)، ميژووى ويژه ي كوردى، چ ٢، ده زگاي ئاراس (ههولير : ٢٠٠٨)، ل ٤١٤.

(١٥) دكتور مارف خهزنه دار، سه رچاوه ي پيشوو، ل ٢٧.

(١٦) هه مان سه رچاوه، ل ٢٧؛ د. سديق بوړه كه بى (سه فى زاده)، پيشبينيه كانى عيل به يگى جاف، خان ئه لاس، ده رويش وه جاخ گاوره بى، چ ١، بلاوگه ي گوران (سنه : ٢٧٠٣ كوردى)، ل ٢.

(١٧) ماجد محمد صالحان، نوستراداموس الكرد، مجلة فه يلى، العدد ٢٣٩ (تشرين الثاني : ٢٠٢٣)، ص ١٦.

(١٨) دكتور مارف خهزنه دار، سه رچاوه ي پيشوو، ل ٢٧.

(١٩) د. سديق بوړه كه بى (سه فى زاده) ميژووى ويژه ي كوردى، سه رچاوه ي پيشوو، ل ٢٧.

(٢٠) د. سديق بوړه كه بى (سه فى زاده)، پيشبينيه كانى عيل به يگى جاف... سه رچاوه ي پيشوو، ل ٤.

(٢١) دكتور مارف خهزنه دار، سه رچاوه ي پيشوو، ل ٢٧.

(٢٢) د. د. سديق بوړه كه بى (سه فى زاده)، پيشبينيه كانى عيل به يگى جاف... سه رچاوه ي پيشوو، ل ٣.

(٢٣) دكتور مارف خهزنه دار، سه رچاوه ي پيشوو، ل ٢٧.

(٢٤) دكتور عه لى ته ته ر نبروه بى، ميژوويا نوويا ئيرانى، ژ دامه زاندا حكومه تا سه فه ويان تا دووماهيا جه نكي جيهاني ئيكي (١٥٠١ - ١٩١٨)، چ ١، ده زگه هئ سپيريز (دهوك : ٢٠١٠)، ل ٥٢، ٦٢ و ٦٤.

(٢٥) د. راغب السرجاني، الموسوعة الميسرة في التاريخ الإسلامي، ط ٣٩، مؤسسة اقرا (القاهرة : ٢٠١٤)، مج ٢، ص ٥١ - ٥٢.

(٢٦) خليل علي مراد، ديروكا ئيرانى يا نوى و هه فچه رخ (١٥٠١ - ١٩٧٩)، وه رگيپران : بهزاد محمد طاهر رمضان، چ ١، ده زگه هئ سپيريز (ههولير : ٢٠١١)، ل ٧٤ - ٧٥، ٨٤ - ٨٨.

(٢٧) دكتور عه لى ته ته ر نبروه بى، ژيده رى به رى، ل ١٢٨ و ١٥٦.

(٢٨) خليل على مراد، ژيده رى به رى، ل ٢٥٤ و پيدا.